

RECENZJE

JOANNA SZCZEPANKIEWICZ-BATTEK

Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu

Mariusz Orłowski, *Puławscy zielonoświątkowcy. Kościół Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Puławach w latach 1991–1995.* Wydawnictwo Naukowe Semper. Warszawa 2018

Znane z wysokiego poziomu merytorycznego warszawskie wydawnictwo Semper, które jako jedno z nielicznych w Polsce chętnie wydaje publikacje poświęcone historii i społecznym aspektom funkcjonowania Kościołów protestanckich w Polsce, prezentuje kolejną wartościową pozycję z zakresu tej tematyki. Jest to wydawnicza wersja rozprawy licencjackiej (mowa o tzw. licencjacie kanonicznym, uzyskiwanym na uczelniach katolickich jako kolejny stopień naukowy pomiędzy magisterium a doktoratem) Mariusza Orłowskiego, obronionej w 2017 roku na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Promotorem rozprawy był ks. dr hab. Sławomir Pawłowski SAC, prof. KUL, a jej recenzentem dr hab. Piotr Kopiec, prof. KUL.

Pierwszy rozdział rozprawy obejmuje typologię (umiejscowienie Kościołów tej tradycji w obrębie chrześcijaństwa) oraz historię pentekostalizmu w Polsce i na świecie, ze szczególnym uwzględnieniem odłamu funkcjonującego obecnie pod nazwą Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej. Instytucjonalnie wyłonił się on z polskiego ewangelikalizmu, choć sama nazwa „ewangelikalizm” jako określenie pewnego specyficznego typu pobożności przyjęła się w Polsce dopiero w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. W 1929 roku uczestniczył on w zjeździe w Starej Czołnicy koło Łucka (Wołyń) pod nazwą Związek Zborów Chrześcijan Wiary Ewangelicznej. Obok Śląska Cieszyńskiego tzw. Kresy Wschodnie były kolebką ruchu pentekostalnego na ziemiach polskich, jednak jego wyznawcy z obydwu regionów – jak zauważa autor – nie nawiązali

wówczas porozumienia. Przyczyną były trudne do zniwelowania różnice doktrynalne (np. dominujący na Śląsku Cieszyńskim stanowczy chrześcijanie nie praktykowali wówczas chrztu wiary; w poszczególnych nurtach istniały także rozbieżności w rozumieniu daru języków). Poza tym zwolennicy ruchu zielonoświątkowego na Śląsku Cieszyńskim rekrutowali się głównie spośród miejscowych luteranów, których nie satysfakcjonowało sformalizowanie i skostnienie ich macierzystego Kościoła, podczas gdy na Kresach Wschodnich tę formę pobożności popularyzowali reemigranci, którzy zapoznali się z nią podczas swojego pobytu w Stanach Zjednoczonych i zdecydowali się wrócić do ojczyzny, by jako misjonarze krzewić ją wśród swoich rodaków. W centralnej Polsce okresu międzywojennego głównym ośrodkiem ruchu zielonoświątkowego była Łódź.

W dalszej części pracy autor omawia skomplikowaną sytuację polskiego pentekostalizmu w okresie krótko po drugiej wojnie światowej: przesiedlenia związane ze zmianą granic, tworzenie nowych struktur, przesładowania ze strony władzy stalinowskiej, utworzenie Zjednoczonego Kościoła Ewangelicznego (który do 1987 r. zrzeszał dwie denominacje o charakterze pentekostalnym w Polsce: chrześcijan wiary ewangelicznej i stanowczych chrześcijan), jak również jego rozwiązanie w 1987 roku i powstanie w efekcie kilku niezależnych denominacji, w tym KChWE. Autor nie próbuje bagatelizować ani tym bardziej tuszować konfliktów, a niekiedy wręcz rozłamów związanych z funkcjonowaniem tych struktur. Przeciwnie, odważnie podejmuje tę tematykę, starając się na podstawie analizy materiałów źródłowych przedstawiać wynikiem problemy z różnych punktów widzenia i poddawać je własnej, choć nie narzucającej się czytelnikowi autorytarnej ocenie.

Rozdział drugi jest poświęcony w całości postaci brytyjskiego teologa zielonoświątkowego, Derekowi Prince'owi (1915–2003). Według autora Derek Prince „na przełomie lat 80. i 90. XX wieku był uznawany za głównego nauczyciela zielonoświątkowego w środowisku KChWE”. Od różniła to wyżej wymienioną denominację od pozostałych Kościołów tego nurtu w Polsce, które były raczej związane z teologią reprezentowaną przez Kościoły tzw. pasa biblijnego w USA. Derek Prince odwiedził Polskę w 1996 roku, w konferencji zaś z jego udziałem, która odbyła się w hali sportowo-widowiskowej Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Lublinie, według ustaleń autora uczestniczyło około 2 tys. osób, w tym także spoza KChWE. Kolejne podrozdziały są poświęcone szczegółowym kwestiom nauczania Prince'a: 2.2. *Fundament wiary*; 2.3. *Nawrócenie i wiara w Boga*; 2.4. *Nauka o chrztach, czyli od Jordanu do Pięćdziesiątnicy*; 2.5. *Nakładanie rąk*; 2.6. *Powstanie z martwych i sąd wieczny*. Ostatni, siódmy podrozdział stanowi podsumowanie i subiektywną próbę oceny nauczania

Prince'a. M. Orłowski stosuje tu klasyczną dla wielu dyscyplin nauki metodę porównawczą, z jednej strony konfrontując nauczanie Prince'a z ujęciem tych zagadnień przez inne nurty pentekostalizmu, z drugiej zaś z klasyczną katolicką teologią dogmatyczną. Autor przy tej okazji obficie cytuje m.in. dwóch wybitnych teologów ekumenistów reprezentujących ośrodki wrocławski: ks. Bogdana Ferdka i bp. Andrzeja Siemienińskiego.

Obydwa rozdziały wstępne stanowią bardzo rzetelne wprowadzenie historyczne i teologiczne do zagadnień poruszanych w części zasadniczej rozprawy. Ponieważ są one napisane przystępnym i komunikatywnym językiem, wyjaśniającym pewne zagadnienia od podstaw, tekst ten jest niezmiernie pożyteczny dla czytelników, którzy rozpoczynając lekturę, nie dysponują wystarczającą wiedzą na temat pentekostalizmu i jego cech charakterystycznych.

Kolejne cztery rozdziały stanowią część zasadniczą rozprawy. Rozdział trzeci: *Od domowej grupy modlitewnej do zboru Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Puławach* omawia początki wspólnoty. Za jej rozpoczęcie autor uważa akcję „Ewangelia dla każdego”, przeprowadzoną w mieście na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, polegającą na dystrybucji bezpośredniej lub kolportowaniu drogą pocztową broszur zachęcających do udziału w korespondencyjnym kursie biblijnym. Koordynatorem tej akcji w Puławach był pastor Ryszard Kwoka ze zboru KChWE w Świdniku. W kursie biblijnym wzięło udział około 300 osób z Puław, jednak tylko nieliczni byli zainteresowani dalszymi kontaktami ze społecznością, która tę akcję zorganizowała. Autor – wówczas początkujący kaznodzieja, a później pastor KChWE – nie ukrywa przyczyn, ogólnie mówiąc, umiarkowanego powodzenia tej akcji (odwiedzanie uczestników kursu bezpośrednio w domu, i to bez zapowiedzi, co wiązało się z faktem, że większość z nich nie posiadała w domu telefonu, budziło jednoznaczne skojarzenia z działającymi identycznymi metodami Świadcami Jehowy). Równoległe w Puławach działała związana z tym samym środowiskiem konfesyjnym modlitewna grupa domowa, której liderem był inż. Jarosław Moniak. Od 10 marca 1991 roku służył w placówce misyjnej w Puławach (początkowo działającej jako niezależna wspólnota, później włączona w struktury KChWE) objął autor publikacji. Samodzielnym zbozem tego Kościoła społeczność puławska została w październiku 1993 roku. W dalszym ciągu narracji zwraca uwagę wysiłek autora, by zachować maksimum obiektywizmu w opisywanych przez siebie problemach, które pojawiły się w nowo proklamowanej wspólnocie. Wymienia wśród nich: negatywne reakcje ze strony duchowieństwa rzymskokatolickiego, bariery lokalowe i logistyczne, konflikty personalne, trudności w porozumieniu się z innymi społecznościami o charakterze

zielonoświątkowym w mieście i w regionie, jak również osobiste kłopoty autora, przeżywającego w tym okresie poważny kryzys małżeński. Ostateczna wymowa rozdziału jest jednak optymistyczna: liczebność zboru wyraźnie się zwiększyła: w latach 1991–1995 dwadzieścia jeden osób z Puław i najbliższej okolicy przyjęło chrzest wiary, zmarło zaś jedynie dwoje członków wspólnoty (Adam Szabelski i Teresa Pawłowska).

Rozdział czwarty omawia działalność zagranicznych misjonarzy i ewangelistów, którzy w opisywanym w książce okresie działali w puławskim zborze lub w jakiś sposób go wspierali. W pierwszej kolejności autor wymienia małżeństwo holenderskie (z polskimi korzeniami), Rebecę i Benjamina van der Windtów, którzy w latach 1993–1995 prowadzili w Puławach pracę ewangelizacyjno-misyjną. Następny podrozdział jest poświęcony osobie Gusa Eyre (brytyjskiego „śpiewającego ewangelisty”) oraz innym wykonawcom muzyki chrześcijańskiej. Ostatnia część tego rozdziału zawiera relację z przygotowań i przeprowadzenia w Puławach teleewangelizacji Billy’ego Grahama z 1993 roku, która za pośrednictwem satelity była transmitowana z Essen (Niemcy) do wszystkich krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Rozdział piąty, zatytułowany *Pomoc przedstawicieli innych zborów w działaniach misyjno-ewangelizacyjnych Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej w Puławach*, jest najkrótszy: liczy zaledwie trzy strony, co stanowi dużą dysproporcję w tekście książki (wszystkie pozostałe rozdziały są dłuższe, w tym poprzednie dość znacznie). Jak wynika z relacji autora, wszystkie wydarzenia związane ze współpracą z innymi zborami miały formę koncertów, na których występowali wyznawcy z innych zborów KChWE. Jedynym wyjątkiem było seminarium *Wojny Boże w Starym Testamencie*, prowadzone przez pastora Ryszarda Kwokę ze Świdnika, wielokrotnie wymienianego na łamach książki. Charakter współpracy zborów w regionie, nastawionej głównie na służenie w zaprzyjaźnionych placówkach wykonawstwem muzycznym, logicznie wynika z zainteresowań i pasji autora, który sam czynnie uprawia muzykę, o czym wielokrotnie jest mowa w tekście publikacji.

Ostatni, szósty rozdział stanowi opis wydarzeń z 1995 roku, tj. prób połączenia puławskiego zboru KChWE z inną wspólnotą o podobnym profilu, lecz działającą niezależnie. Po połączeniu się obu wspólnot (co nie nastąpiło w sposób całkowicie bezbolesny i bezkonfliktowy) autor złożył rezygnację z funkcji pastora w puławskim zborze. Logicznie uzasadnia to przedział czasowy opisywany w pracy: jest to właśnie okres służby pastorskiej Mariusza Orłowskiego w opisywanej wspólnotcie. W ostatnim podrozdziale autor stara się prześledzić dalsze losy liderów wszystkich puławskich wspólnot zielonoświątkowych. Ostatni rozdział pracy jest

niewiele dłuższy niż poprzedni (liczy pięć stron). Zdaniem recenzentki obydwie ostatnie rozdziały bez większego uszczerbku mogłyby zostać połączone w jeden.

Zakończenie jest *de facto* streszczeniem treści zawartych w całej pracy. Uwagę przykuwa bogata bibliografia wymieniająca kolejno wszystkie materiały źródłowe (co jest bezwzględnym wymogiem przy rozprawach naukowych z zakresu historii), prace typowo teologiczne (wszystkie autorstwa Prince'a lub jemu poświęcone) oraz opracowania pomocnicze (kilkadziesiąt pozycji). Publikacja zawiera również dwa aneksy: pełny tekst wyznania wiary KChWE w Polsce oraz kopię pisma do Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie, informującego o powołaniu puławskiego zboru. Pracę uzupełniają fotografie oraz indeks osób.

Jak napisał jeden z recenzentów rozprawy, ks. dr hab. Sławomir Pawłowski: „Choć praca obejmuje niewielki przedział czasowy i dotyczy stosunkowo niewielkiej liczby wiernych, budzi szacunek z powodu metodologicznej poprawności i wysiłku ocalenia od zapomnienia rozlicznych działań misyjno-ewangelizacyjnych podjętych w Puławach w latach 1991–1995”. Recenzentka całkowicie zgadza się z tą opinią. Uznanie budzi skrupulatność autora, który zgromadził bogaty materiał źródłowy, niczego nie pomijając, jak również wykazał się rzetelnością w jego interpretacji. Do nielicznych mankamentów pracy recenzentka zalicza wymienioną już wyżej dysproporcję objętościową rozdziałów oraz posługiwanie się głównie inicjałami imion osób wymienianych w tekście pracy, co w pewnym stopniu utrudnia jego percepcję.

Książka Mariusza Orłowskiego stanowi wartościową pozycję wśród – wciąż nielicznych na polskim rynku – opracowań dotyczących historii działających w naszym kraju Kościołów mniejszościowych. Jak widać, została ona (podobnie jak sam autor) należycie doceniona na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

